
ÚJKOR

Khomeini: forradalmi teokrácia, „iszlám szabadság”

Alberto Zanconato Khomeini. Isten forradalmára (Khomeini. Il rivoluzionario di Dio) című életrajzi monográfiája elején a cím- és főszereplő Mihail Gorbacsovnak címzett üzenetében (1989), a kommunizmust „politikatörténeti múzeumba” küldve, a marxizmust bírálta, mely a vallást „a népek ópiumának” tekintette (17. o.). Az „iszlám forradalom” kétségtelenül a leglátványosabb tagadása volt annak a marxista alaptézisnek, miszerint a forradalmak a történelem legnagyobb előrelendítői. A khomeinizmus Iránt, nyugati szemmel nézve, ezer évvel lökte vissza, a középkorba. Zanconato már könyve első fejezetében számba veszi azokat az „ellentmondásokat” (12. o.), amelyek a khomeinista rezsimet és megalapítóját jellemezték: forradalmár és tradicionalista, fanatikus és pragmatikus, dogmatikus és ultraradikális, antiimperialista és forradalom-exportáló, ortodox és eretnek, egy nép reménysége és a gonosz megtestesítője, szent és vérengző, idealista és cinikus; majd felteszi a kérdést: „Hány Khomeini volt?” (9–26. o.) Az ajatollah már a vele híres interjút készítő Oriana Fallaci számára is „érthetetlennek, más világba tartozónak, megfoghatatlannak” tűnt (22. o.). Zanconato próbálja megérteni és megértetni. Olykor talán túl „megértően” is. Példákat idéz humorára és arra, hogy mennyire szerette kisunokáit (10., 21–22. o.). Csak hát Sztálin is viccelődött olykor, és Hitler is fényképezte magát kisgyermekkel az ölében.

A khomeinizmus lényege vallás és politika a nyugati modernséggel, a liberalizmussal szögesen ellentétes egyvelege, a vallásossá tett politika és a politikaivá tett vallás. Csakhogy ez, derül ki a könyvből, a síita tradícióban kezdettől mélyen gyökerezik. Khomeini valami hagyományosan régit modernizált és radikalizált. Szemben *Kapuściński*-

ki népszerű *Sahinsah*jával Zanconato hangsúlyozza, hogy Khomeini eredendően és elsősorban nem az önkényuralmat utasította vissza Reza Pahlavi, az „új Khürosz” (147–148. o.) rendszerében, hanem a modernizációt, például a nők szavazati jogát és a viszonylagos választási toleranciát (90–119. o.). Győzelmét az segítette leginkább elő, hogy a sah nem tudta modernizálni az iráni társadalom mélyrétegeit, s despotizmusa ellenszerét a tömegek nem előre, hanem hátra nézve keresték és vélték megtalálni (149–150. o.). Olyan államrendben, mely nem hozott semmivel sem több szabadságot, de annál bővebben antimodernizmust. A „felvilágosult” abszolutizmus helyébe az obskurantista abszolutizmust, az „új középkor” teokráciáját, „klerikális rezsimet”, állami terrorizmust, vérengző szélsőségeséget (222. o.). És – mint már korábban Amir Taheri rámutatott – az iráni kultúrában ősrégi manicheizmust.¹ A khomeinista iszlám revolúció a türelmes kivárás, az egyedi és megismételhetetlen történelmi alkalom és a fanatikus voluntarizmus összjátékaként juttatta diadalra a vakhitet és a tömeghisztériát. „Öreit” (pazdaran) a maoista vörösgárdisták hétköznapi terrorja jellemezte. (185–186. o.). Pakravan tábornok 1963-ban kikönyörögte, hogy az uralkodó ne végezze ki Khomeinit, aki ezért „hálából” egy „hét percig tartó per” után agyonlövete őt (12–13., 191–192. o.). 1981-ben hasonlóan rögtönítélő bíróság küldött kivégzőosztag elé kétezer ellenzéki tüntetőt, köztük egy tizenhárom éves kislányt is (218–219. o.). 1989-ben – Európa nagy szabadságévében! – az imám „fatvá”-ban (pontosabban „hokm”-ban) „ítélte halálra” (értsd: tette proskripciók listára, szolgáltatva ki, kínálta fel gyilkos merénylőknek) az „istentelen” Salman Rushdie indiai moszlim (nem vallásos) író *Sátáni versek* című regénye miatt (238–240. o.); nem a főpapon múlt, hogy a bűncselekményt ez idáig nem sikerült végrehajtani. 1980-ban sortűz végzett Farrokhrou Parsa doktornővel, aki, a női jogok képviselőjeként, Irán első női minisztereként, az oktatási minisztérium élén, 1968-ban bevezette az iskolákban a koedukált oktatást és nem kényszerítette a nőket csadorba, azaz, úgymond, „erkölcsstelenséget terjesztett a földön” (203. o.). 1981-ben a büntetőjogban bevezették (visszaállították) a „qésas”-t, a „szemet szemért, fogat

1 Amir Taheri: *Lo spirito di Allah. Khomeini e la rivoluzione islamica*, GEF, Firenze, 1989, 132. o.

fogért” elvét szentesítő „lex talionis”-t (217. o.). 1988-ban politikai foglyokat százszám mészároltak le (257. o.). Khomeini ellenzékét – Shariatmadari ajatollahtól a baloldali Tudeh pártig – megalázták, betiltották, likvidálták (223–229. o.). A példákat vég nélkül lehetne sorolni (vö. Taheri, 223–238. o.). Ezt jelentette Khomeini „iszlám szabadsága” (173. o.): illiberális vallásuralmat, iszlamizmust szabadság nélkül. Következményei máig hatóak, ahogyan tanulságai is aktuálisak – korántsem csak az iszlám világban.

Alberto Zanconato: Khomeini. Il rivoluzionario di Dio. [Khomeini. Isten forradalmára], Castelvecci, Róma, 2018, 284 o.

Madarász Imre